



2019:19

# Silvåkra kyrka

Antikvarisk medverkan, 2018

Kerstin Börjesson och Petter Jansson



Regionmuseet  
Kristianstad  
Landsantikvarien i Skåne





**Rapport 2019:19**

# **Silvåkra kyrka**

- åtgärder på väggar och valv samt  
konservering av kalkmålningar

Antikvarisk medverkan 2018

Silvåkra socken, 1332

Lunds kommun

Skåne län

Kerstin Börjesson

## **Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne**

Kristianstad  
Box 134, Stora Torg  
291 22 Kristianstad  
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund  
Tomtegatsgatan 22  
223 50 Lund

[www.regionmuseet.se](http://www.regionmuseet.se)

© 2019 Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne  
E- Rapport 2019:19  
ISSN 1651-0933

Omslagsfoto: Ny landgång på långhusvinden.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

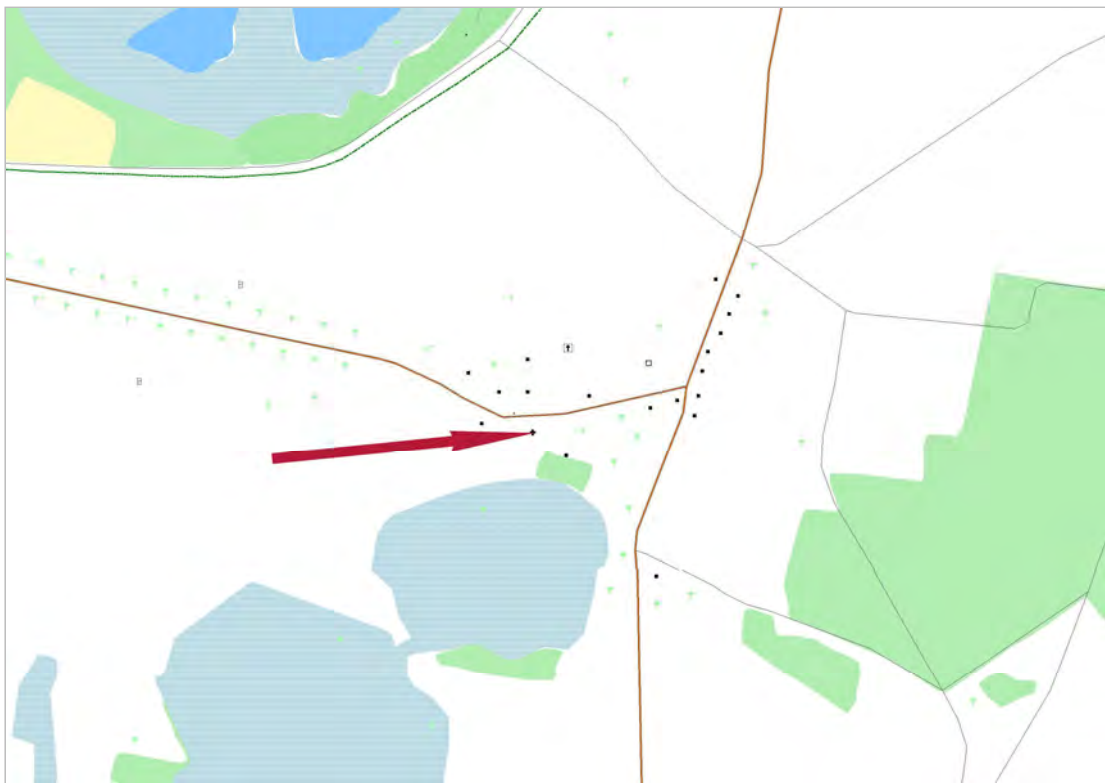
# Silvåkra kyrka - - åtgärder på väggar och valv samt konservering av kalkmålningar

## Innehåll

Inledning	7
Administrativa uppgifter	7
Byggnadshistorik med relevans för ärendet	8
Skyddsföreskrifter enligt KML	8
Skadebild/ Motiv för åtgärder	8
Utförda åtgärder	9
Konserveringsåtgärder samt åtgärder på putsytor och lagning av mursprickor	9
El, belysning	9
Förstärkningsåtgärder	9
Tillgängliganpassning vind	9
Övrigt	10
Iakttagelser i samband med åtgärderna	10
Avvikelser från handlingar	10
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	10
Handlingar med relevans för ärendet	11
Bildbilaga	12



*Skånekarta med Lunds kommun rödfärgad*



*Detalj-karta med kyrkans läge markerat med röd pil.*

## **Inledning**

Under 2018 har renovering av invändiga takytor, väggar och valv utförts i Silvåkra kyrka. Konserveringsåtgärder utfördes på kyrkans medeltida kalkmålningar. 2018 års konservering är del av en rad olika åtgärder som genomförts för att säkerställa bevarandet av kalkmåleri inne kyrkorummet och på kyrkans vind. De aktuella åtgärderna under 2018 omfattade rengöring och fästning av kalkmåleri på väggar och valv i kyrkorum samt på vind. I anslutning till konserveringsarbetena rengjordes östra långhusvalvens kappor från smuts, tillgängligheten till långhusvinden förbättrades och sprickbildning i murverk/valv åtgärdades förebyggande med montering av dragstag. En detaljerad dokumentation av konserveringsåtgärderna på kalkmålningarna i kyrkan samt måleri och putslagningsarbeten har utförts av Skånes målerikonserveratorer, Rapport 2018-09-27. Antikvarie Petter Jansson har medverkat inför renoveringen samt under arbetets gång. Den antikvariska rapporten beskriver framför allt åtgärderna för tillgängliggörande, eldragning samt förstärkningsåtgärder som gjordes i samband med renoveringen.

## **Administrativa uppgifter**

Objekt	Silvåkra kyrka
Socken	Silvåkra socken
Arbetshandlingar	Konservering: 2014-06-19, Skånes Målerikonserveratorer, Bygg: 2014-05-29, Niclas Hansson, Danewids Ing byrå AB, Malmö
Länsstyrelsens beslut	Konservering: 2014-12-08, dnr 433-17147-2014, Bygg: 2014-07-29, dnr 433-17153-2014
Regionmuseets dnr	L12.30-306-14,1332; L12.30-518-14, 1332
Byggherre	Veberöd församling
Entreprenör	Konservering: Skånes Målerikonserveratorer, Vellinge/ Lund Mur/putsning: HN byggnadsvård, Henrik Nilsson Bygg: Hildesro bygg, Per Lundin Belysning: Dalby Elektriska, Sven Linde.
Antikvarisk medverkande	Regionmuseet Kristianstad/ Landsantikvarien i Skåne genom Petter Jansson
Byggnadstid	april- juli 2018
Antikvarisk slutbesiktning	2019-02-28
Bidrag	KAE - renovering av väggar och valv KBB – installation av luftavfuktare, belysning och plattform på vind, förhindrande av sprickor i valv mm

## **Byggnadshistorik med relevans för ärendet**

Kyrkan kan vara en av de äldre i Skåne, kanske från 1100- talets första hälft, och bestod förmodligen från början av rakslutet kor och långhus uppförda i tuk-tad/kvaderhuggen nordvästskånsk sandsten med inslag av gråsten och kvartsit. Troligen något senare men under romansk tid uppfördes västtornet av i huvudsak gråsten och kvartsit med hörnkedjor av främst ganska lös Höörsandsten. Senare under medeltiden uppfördes vapenhuset av gråsten och tegel utanför långhusets sydportal och tegelvalv slogs över kyrkorummet. På triumfbågmuren har romanska kalkmålningar bevarats både inne i kyrkorummet och på vinden, målningarna bedöms vara utförda av den så kallade Finjamästarens skola omkring 1150-1175. I långhusvalven finns även senare medeltida kalkmålningar från ca 1500-1525 av samma mästarskola som utförde kalkmålningar i Gislövs kyrka. Valvet över koret revs 1839 och ersattes av ett bjälklag med brädor på ovasida. Förstärkning av ytterväggarna utfördes 1846 sedan ytterväggarna börjat röra sig utåt. Även korets östra vägg förstärktes.

Installationer för brand- och larm gjordes i kyrkan och på vinden under 2012. I samband med detta upptäckte man svåra skador i kyrkans valv och kalkmåleri vilket resulterade i en akut insats. En klimatmätning gjordes och under 2014 installerades nytt styr- och reglersystemet i kyrkan för att säkra ett jämt och bra klimat för inventarier och kalkmålningar. (Dnr 433-15539-2013). Ytterligare akuta åtgärder genomfördes 2014 enligt länsstyrelsens beslut (Dnr 433-29776-2013) för putsåkring av kalkmåleri i kyrkan. En ansökan för konserveringsarbeten samt förebyggande åtgärder för förstärkning gjordes samma år av länsstyrelsen för vilket även omfattande bidrag utgått från Lunds stift genom KBB och KAE. Styrsystemet till kyrkans värmeanläggning var i bruk fram till 2016 då det ersattes av en avfuktare och mätningen av inomhusklimatet övergick till detta system. Loggern för kyrkans vindsutrymme hänger dock fortfarande kvar och avläses separat.

## **Skyddsföreskrifter enligt KML**

Kyrkan skyddas som Kyrkligt kulturminne enligt Kulturmiljölagen. Detta innebär att ”Kyrkobyggnader och kyrkotomter skall vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas och deras utseende och karaktär inte förvanskas.” 4 kap. 2§.

## **Skadebild/ Motiv för åtgärder**

Belysning saknades på vindsutrymmena, samt eluttag och landgång på långhusvinden. Det reveterade innertaket över koret hade sprickor som behövde lagas. Breda sprickor fanns uppe på vinden mellan ytterväggar och långhusvalv. Sprickor fanns i valvkappor ex i anslutning till yttervägg i sydöstra hörnet. Sprickor fanns också i hjässan på valvribbor och nedfall av puts hade skett i hjässan på triumfbågen. På båda sidor om triumfbågens öppning fanns sprickor på väggen. Sprickbildning fanns även i långhusets östra gavel.



## **Utförda åtgärder**

### **Konserveringsåtgärder samt åtgärder på putsytor och lagning av mur-sprickor**

Konservatorsarbetena omfattande rengöring, lagning och konsolidering av färg- och putslager på valv och väggar utfördes av konservatorerna och finns beskrivet i konservatorsrapporten. Denna rapport beskriver även målningsarbeten på övriga invändiga ytor, utan äldre kalkmålningsskikt, och lagning av korets reveterade in- nertak.

### **El, belysning**

El till belysningen över vapenhuset, långhuset och koret drogs in från vapenhusets bottenvåning till vapenhusvinden vid dess södra gavel. Elkontakt till belysningen monterades omedelbart innanför ingången till vinden. Elkablarna drogs vidare via ett hanband av fur och läkten undertaket till vapenhuset och fram till öpp- ningen/ingången till långhusvinden. På långhusvinden drogs ledningen huvudsak- ligen på den nybyggda landgången och vidare via en befintlig öppning som redan användes för genomföring av ledningar till korvinden. Sammanlagt monterades tre lampor på landgången längs långhusets södra sida. I koret monterades en lampa intill sydvästra hörnet.

### **Förstärkningsåtgärder**

För att förhindra ytterligare rörelse av ytterväggarna utåt monterades ett horison- tellt dragstag som förbinder ytterväggarna. Åtgärden kan beskrivas som en före- byggande säkerhetsåtgärd som ska ersätta en befintlig dragbjälke i långhusets östra del. Bjälkens och järnets funktion och status kunde inte undersökas då den är in- murad i yttermuren. Dragstaget av järn kommer att ersätta dragbjälken när eller om denna har förbrukats. Den gamla bjälken och ankarjärnen bevarades på sin plats. Det nya dragstaget placerades mellan norra och södra murkrönet, längst österut på långhusvinden. Dragstaget utformades med en spänskruv i mitten och järn som lades över murkrönet, genom fasadens taklistverk och nedvinklat med ett hak på fasaderna. Vid montering av det nya dragjärnet togs lite av listverket ned liksom murkrönet för att placera dragjärnet som lades in under remstyckena på murkrönet. Efter montering lagades listverket igen med ursprunglig tegelsten. Dragjärnet rost- skyddsmålades svart och det, i fasaden synliga, utvändiga vinkeljärnet målades vitt.

### **Tillgängliganpassning vind**

Vid ingång till långhusvinden från vapenhusvinden fanns före åtgärderna en enkel murtrappa i ingången till långhuset. Öppningen mellan långhus och vapenhusvind bestod i en sekundär murupptagning i långhusets södra murkrön till vapenhusvin- den där en trappa ordnats genom murverkets sten. Stegen var ojämna och en del murstenar låg lösa. Istället för murtrappan gjordes en trästege från vapenhusvinden till långhusvinden. På långhusvinden byggdes en gång av trä längs södra takfallet som nådde fram till mitten av andra valvkappan. Landgången gjordes av trä som

hängdes upp med järnband till långhusets taklag. Ingen infästning behövde göras i takstolsvirket. Landgången är helt och hållet en hängande konstruktion utan att ligga an på valvens ovansidor. En medeltida återanvänd bjälke som tjänat som stöd för tidigare ”spång” tillvaratogs på intilliggande murkrönet av långhusets södra sida.

### **Övrigt**

I samband med arbetena har långhusets två valv städats försiktigt på ovansidorna framför allt med syfte att lättare kunna se eventuella sprickbildningar och skador på valven. Valven var framför allt mycket nedsotade på ovansidorna. Skräp som samlades upp på vinden lades i säckar för att kunna undersökas av antikvarie vid tillfälle. Vid tillfälle för denna rapportens färdigställande har undersökningen av detta material ännu inte utförts.

### **Iakttagelser i samband med åtgärderna**

I samband med åtgärderna i kyrkan inventerades kyrkans taklag över långhus och kor varvid äldre, delvis tidigmedeltida, virke noterades. Detta av särskilt intresse för pågående projektet ”Historisk timmermanskonst i Lunds stift”. I korets vindsbjälklag togs en rötskadad bräda upp vilket möjliggjorde undersökning av vindsbjälklaget. Bjälklaget och vindsgolvets undersidor var vitmålade vilket tyder på att dessa tidigare legat synliga mot kyrkorummet, utan den underbrädning som numera är spikad på bjälkarnas undersida. Det nuvarande brädgolvet på vinden består av spontade brädor av fur i olika bredd, dock ej tydligt kilsågade och inte utförda med lös not. Bjälklaget bör ha tillkommit efter att valvet över koret revs 1839 och inbertak bestående av ett på ovansidan brädtäckt bjälklag byggdes. Undertaket med revitering kan ha tillkommit senare i slutet av 1800-talet eller tidigt 1900-tal. Skador i korets vindsbjälklag fanns lokalt. Inga vidare åtgärder utfördes. Vid tiden för åtgärderna på vinden fanns tre plankor skruvade mellan stickbjälkarna i tre av takstolarna på korvinden. När denna åtgärd har utförts och orsaken samt syftet till den är inte känt. Vid rengöring av väggarna iakttogs på norra långhusväggen resterna av en äldre fönsteröppning och på södra långhusmuren delar av den ursprungliga sydportalens avtäckning av gul helsingborgssandsten/nordvästskånsk sandsten.

### **Avvikelser från handlingar**

Viss anpassning av dragstagets konstruktion gjordes på plats. En ny landgång var projekterad att utföras längs långhusets södra och östra sidor. För att inte dölja allt för mycket av det medeltida murverket med putsytor ändrades landgången till att enbart räckta fram till mitten av östra valvkappan. Av samma anledning gjordes landgången i öppningen till koret löstagbar.

### **Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder**

Åtgärderna har utförts i enlighet med länsstyrelsens beslut och i samråd med konservatorer och murare. Konserveringen av målningarna i kyrkan och ovan valven var viktig för att säkerställa dess bevarande och har bidragit till mer information

## *Silvåkra kyrka – åtgärder på väggar och valv samt konservering av kalkmålningar*

om medeltida kalkmåleri samt kyrkans byggnadshistoria. Åtgärderna på vinden i form av eldragning och tillgängliganpassning har utförts med aktsamhet och utan ingrepp i kyrkans medeltida stomme. Åtgärderna kan tjäna som ett gott exempel på varsam tillgängliganpassning av vindsutrymmen.

### **Handlingar med relevans för ärendet**

- 2014-05-29 Utredning avseende sprickor i valv och väggar tillhörande Silvåkra kyrka samt rambeskrivning på åtgärdsförslag för totalentreprenad. Danewids ingenjörbyrå AB N Hansson.
- Utan datum Skadekartering Silvåkra kyrka Skånes Målerikonserveratorer
- 2014-06-19 Program Silvåkra kyrka Åtgärdsprogram för konservering av kalkmålningar från 1500-talet och från romansk tid.
- 2014-11-17 Reviderad Utredning, Danewids ingenjörbyrå AB N Hansson.
- 2017-08-17 Reviderad Utredning, Danewids ingenjörbyrå AB N Hansson.
- 2018-11-07 Kulturhistoriskt intyg renoveringsarbeten Silvåkra kyrka
- 2018-09-27 Konserveringsrapport konservering av kalkmålningar i valv samt romanskt måleri

Kerstin Börjesson och Petter Jansson

Lund 2019-09-03



*Valven rensades från "skräp" som togs tillvara för att undersökas av medverkande antikvarie.*

## Bildbilaga



*Elinstallationer gjordes huvudsakligen på nytt virke. Till vänster strömbrytare till belysning innanför ingång till vapenbusvinden. Till höger eluttag och ny belysning monterade på ny landgång.*



*Ingång till långhusvinden sker från vapenbusets vindsplan genom en muriöppning i södra långhusmuren. En steg av sten tjänade tidigare som trappa.*

*Silvåkra kyrka – åtgärder på väggar och valv samt konservering av kalkmålningar*



*En ny trappa av brädor monterades till den nya landgången på långhusvinden.*



*Långhusvinden sett mot väster före åtgärderna.*

*Silvåkra kyrka – åtgärder på väggar och valv samt konservering av kalkmålningar*



*Ingång till korvinden sker genom en sekundärt upptagen öppning i gaveln mot öster. Befintlig håltagning i muren (till böger i mur) kunde användas för eldragning till korvinden.*



*Ny landgång från ingången i sydväst.*

*Silvåkra kyrka – åtgärder på väggar och valv samt konservering av kalkmålningar*

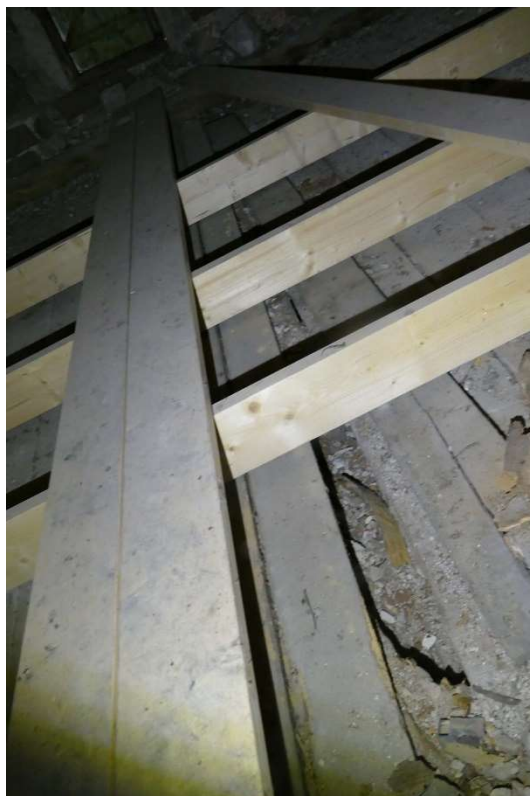


*Landgången hängdes upp genom järnband och infästning i taklaget behövdes därmed inte.*



*Korvinden sett mot väster med ingången från långhusvinden. Golvet i korvinden består av ett träbjälklag med brädor.*

*Silvåkra kyrka – åtgärder på väggar och valv samt konservering av kalkmålningar*



*I öppningen till korrinden lades en landgång av brädor. Denna ligger lös för att man vid behov ska komma åt att besiktiga kalkmålningarna på långhusgaveln.*



*Brädorna i golvbjälklaget var vitmålade på undersidan vilket visar att bjälkarna tidigare legat synliga från koret utan undertak.*



*Silvåkra kyrka – åtgärder på väggar och valv samt konservering av kalkmålningar*



*Ett dragstag monterades mellan norra och södra sidorna intill en äldre dragbjälke Dragjärnet lades över krönet och böjt ned på fasadsidorna. Viss ommurning fick göras vid montering av staget (vitt bruk i bild)*

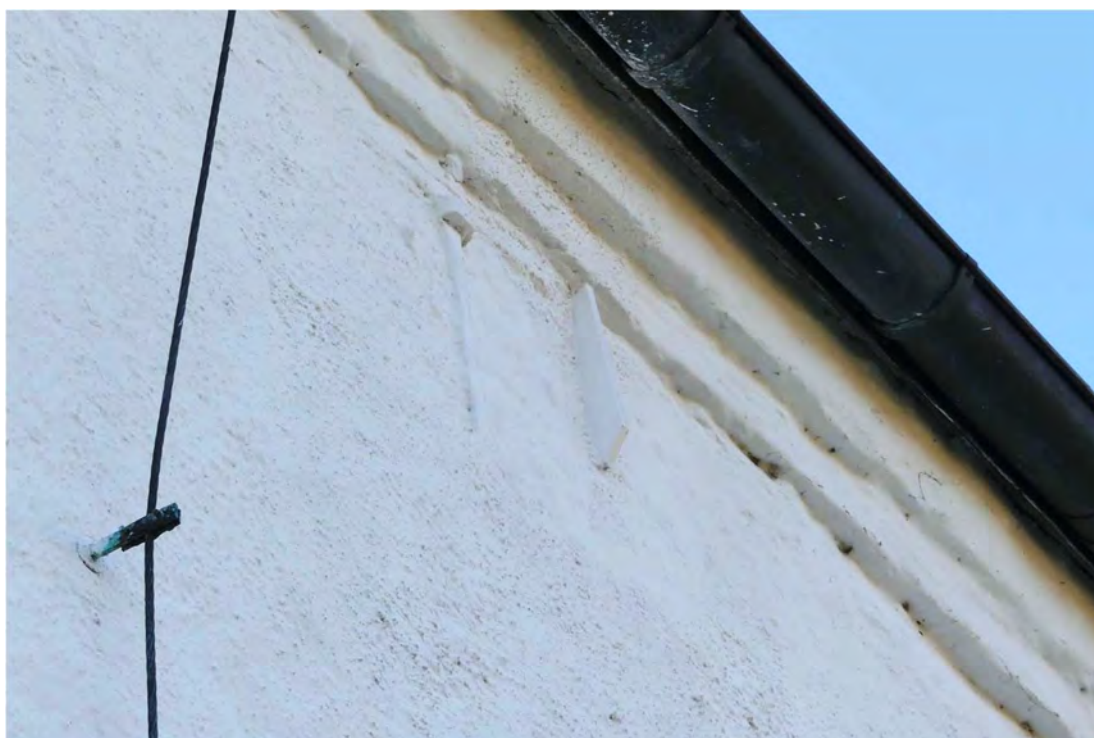


*Spännskruv i mitten av järnstaget.*

*Silvåkra kyrka – åtgärder på väggar och valv samt konservering av kalkmålningar*



*Södra långbusfasaden med infogat järn.*



*Jærnet målades in i fasadfärger.*

# Regionmuseets E-rapportserie 2019

## Kulturmiljö

1. Felestad kyrkogård, Felestad sn, VP, Rebecca Olsson, 2019
2. Torrlösa kyrkogård, Torrlösa sn, VP, Rebecca Olsson, 2019
3. Sireköpinge kyrkogård, Sireköpinge sn, VP, Rebecca Olsson, 2019
4. Norra Vrams kyrka – installation av brandlarm, N Vrams sn, AM, Kerstin Börjesson, 2018–2019
5. Glimmebodagården – installation av luftvärmepump, Brösarps sn, AM, Anna Rabow, 2018
6. Dalby kyrka, förhallen – invändiga åtgärder, Dalby sn, AM, Kerstin Börjesson, 2018
7. Tåstarps kyrka – taktäckning, Tåstarps sn, AM, Petter Jansson och Anna Rabow, 2016–2018
8. Gustav Adolfs kyrka – invändig renovering och ny solskyddstextil, Helsingborg, Maria Sträng, 2018
9. Västra Vrams kyrka – Uppdatering VP, Västra Vram sn, Linn Ljunggren, 2019
10. Linderöd kyrka – Uppdatering VP, Linderöd sn, Linn Ljunggren, 2019
11. Äsphults kyrka – Uppdatering VP, Äsphult sn, Linn Ljunggren, 2019
12. Östra Vram – Uppdatering VP, Östra Vram sn, Linn Ljunggren, 2019
13. Fredriksdals herrgård – invändig renovering, tillgänglighetsanpassning och utrymningstrappa, Helsingborg, AM, Maria Sträng, 2018-2019
14. Banckska villan – Kv. Ruuth 52, Helsingborg, VP, Kali Olsson, Jessica Nilsson och Anna Rabow, 2019
15. Bjällerups kyrka – utvändig renovering, Bjällerups sn, AM, Anna Rabow, 2019
16. Hörja kyrka – Uppdatering VP, Hörja sn, Linn Ljunggren och Jessica , 2019
17. Lokstallarna Kristianstad – Nu och i framtiden, VP, Kristianstad sn, Helene Stalin Åkesson och Kali Olsson, 2018-2019
18. Kviinge kyrka – omputsning tornet, Kviinge sn, AM, Linn Ljunggren, 2019
19. Silvåkra kyrka – åtgärder på väggar och valv samt konservering av kalkmålningar, AM, Kerstin Börjesson och Petter Jansson, 2019

